

MULGI KEELEN 2024

TÄHEKE

Dahlberg Alide
MÜTTÄONU PIDU

ELLI MÕTSAN MÜTTÄONU,
KESET KUUSI NUURI, VANU.
KADAKPUHMA JUURE ALL
ELURUUM TAL SÜGÄVEN.

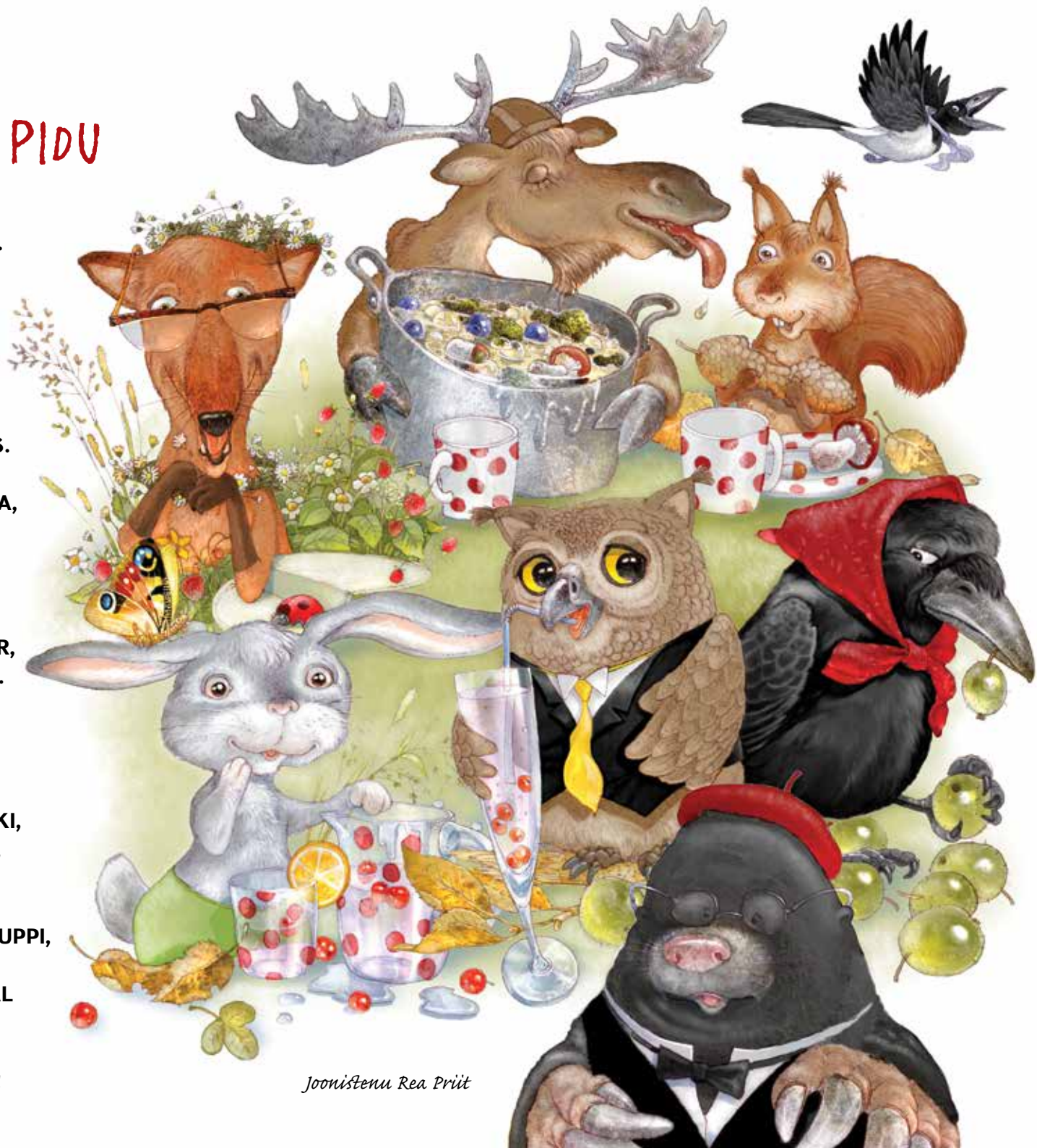
KUTSE KOKKU KÜLÄLISI,
KARVATSIT JA SULELISI.
LENNÄS VARES, ARAKKI,
KULL JA KAAREN NUPUMIIS.

VANTSE UHKELT KARUVANA,
VIIRSE SIIL VA OKASKERÄ,
JÄNES NUDIÄNNÄGE,
ORAV KIKKI KÕRVUGE.

JOOSTEN TULLI VÄLE PÕDER,
ILDAS JÄI VIIL REINUVADER.
SIS KIK LAUDA ISTSIVE,
PIDURUUGA MEKSIVE.

KARU IMES MESIKUUKI,
JÄNES RÜÜBÄS KASTEJUUKI,
KAAREN KARUSMARJU SEI,
KULL SII KUREJUUKI JÕI.

PÕDER LIMPSAS SAMBLASUPPI,
ORAV JÄRÄS KÄBIJUPPI.
VAAT OLLI PÄISE PÄEVÄ AAL
PILLA-PALLA PILLERKAAR.

SISUKÕRD

Müttä ja suur valge peni <i>Kivirähki Andrus</i>	4
Tädi Leida levváp tüüd <i>Ilves Kristi</i>	6
Mustlise latseke <i>Püttsepä Juhani</i>	8
Luuletuse <i>Vaarmetsa Tarmo</i>	10
Post	11
Võrtsjärv ja Tondisaar <i>Gastoni Kalle</i>	12
Luudus <i>Punairv</i>	14
Kokanukk <i>Kribukeeksi rabarberi ja kamage</i>	15
Meisterdus <i>Süämepael</i>	16
Nali	18
Arva ärä!	19
Pildilugu <i>Müttämamma uus peenär</i>	20

TÄHEKE

SA Kultuurileht lasteaakiri
ASUTET 1960. AASTE ÜRGÜSEN * TULEP ÜITS KÖRD KUUN

Toimetuse address:
Harju 1, 10146 Tallinn
taheke@taheke.ee
Telefon 627 6426

Päatoimetei Martson Ilona
Toimetei Hinrikus Kadri
Mulgi Tähekse toimetei Ilves Kristi
Kunstiline toimetei Rea Priit
Makett: Mikkin Dan

Tähekest saab telli e-arve püsimeessuge
www.tellimine.ee

telefon 617 7717

Kaasepildi om joonistenu Noor Viive

Mulgikiilne Täheke tulli vällä Mulgimaa
perimuskultuuri toetusmeetme abige.
Sii om Tähekse ja Mulgi Kultuuri Insti-
tuudi ütine ettevõtmine.

EESTI
RAHVAKULTUURI
KESKUS

MULGI PANNIVE AABITSE INTERNETTI

Aastel 2016 sai valmis mulgikiilne aabits “Mütäs Mati luu”. Nüid om aig tubliste edesi lännu ja õpjit oodap digi-aabits kah.

”Sääl om olemen kik, mes ariligun aabitsen, a kik sii tarkus om tõstet raamatukaaste vahelt internetti. Nõndasamate nagu uudisit saap lugede paprest tettu aalehest ja veebiaalehest, saap mulgi kiilt õppi raamatuabitsesest ja nüid sis digi- ek veebiaabitsesest kah. Selle jaos piap oleme arvuti või mõni muu nutimassin,” kõnel digiaabitses rojekti iistvedäje Tauli Liisa.

Ku toksii sissi aabits.mulgimaa.ee, sis tulepki valla veebilehekülg kigi aabitselugudege. Sis ei ole muud, ku toksa aga tähe või numbre pääle ja saatki akate mulgi kiilt kulleme.

Pääle lugude om aabitsen salme, mõistatusi, Mulgimaa kaart, tillike sõnastik ja pallu ilusit pilte, mille joonist Rosenbergi Ülle. Oma kirjutet aabitseluu ja -salmi lugesive sissi aabitses auturi Laande Alli ja Ilves Kristi.

Kige paremb asi veebiaabitses man om sii, et sedä saap egä uviline egäl aal ütstapuha kunkottal tarvite.

Aabitselugusit kõlbpap tarvite koolitunnin, kullete unejutus või mudu aaviites.

TÄHE PÄÄLE LÕPSATEN LÄÄP
VALLA VEEBILEHEKÜLG, KUST
SAAP NII LUGEDE KU KULLETE
SELLE TÄHE LUGU.

ABJA GÜMNAASIUMI TÕISE LASSI LATSE
ÕPIVE AABITSE ABIGE MULGI KIILT.

Pildi tennu Koorti Keijo

Kivirähki Andrus

MÜTTÄ JA SUUR VALGE PENI

Keväde kerkusive aida muttä aet mullauniku. Annabel tääd, et neid teeve maa all eläve musta muttä, kes kaevave pikki urge ja tõukave üle jäänu mulla maa pääle.

Põnev olli mõtelde, et kunnigil siu jalge all tüütep terve müttäste vägi. Sia istut näituses rahuliste muru pääl ja silitset peni, a sel aal ruumap siu alt läbi suur müttäs. Annabel oles kangeste

tahtan ütte müttäst oma silmäge nätä, a muttä es näitä ennest ilmangi, pallalt mullauniku andsive kinnitust, et tegeliguld om na peris lähiksel ja teeve oma tüüd.

Viimate läits isu müttäst nätä nõnda suures, et Annabel võtt nõus müttäle kiri kirjute. Ta olli just ildaaigu rükitähtege kirjute mise selges saanu ja nüüd kulus sii tarkus marjas ärä. Annabel võtt paprelehe ja kirjut sinna pääle:

„Tere, armas müttäs! Tule maa pääle, mia tahas siut kangeste nätä!“

Selle kirja sorgas ta müttämullaunikuse, nõnda sügävese, ku sai, ja jäi sis vastust uutma.

Tõine päev sii tulligi. Mullatse kápäge olli papre pääle tõmmat lühike tääde:

„Ei viisi!“

Annabel kirjut kohe uvve kirja.

„Tule iki, mia palle! Maa pääl om põnev. Saat nätä puid, lille ja päevä.“

Ta kajus kirja jälle maa sissi ja mõtel esi, et uvitev, kudas müttäs sääil pilkpimmen üldse lugede ja kirjute saap. A ju om tal sis esivarki müttä vägi, millest inimestel aimugi ei ole.

Ommukus olli müttä käest vastus tullu.

„Miu ei uvite puu, lilli egä päe. Ei tule ma kunnigile,“ olli kirjan.

Annabeli miil läits kurvas, a ta es jätä iki jonni. Olgu pääle, puu, lilli ja päe müttäst ei uvite, a väte om tal millegi muu vastu uvi? Annabel kirjut viil üte kirja:

„Mia või siule näidäte oma jalgratast ja uut mütsi!“

Müttä vastus es ole enämb summagi viisak.

„Mis miul siu jalgratta ja mütsige tegemist om, vahi neid esi!“

Annabel solvusi vähä, a sai sis aru, et müttäs om ju mõtsluum, kellele ei ole kennigi äid kombit õpeten. Ta saat uvve kirja:

„A miul om mängukaru kah! Äkki tahat tedä nätä?“

„Ei!“ olli müttä vastus siikõrd lühike.

Annabel olli juba peris õnetu. Temä suur valge peni tulli manu ja akas Annabeli nägu lakma. Annabel sügäs peni kõrva tagast ja mõtel, et tiip üte kõrra viil pruuvi.

„Miul om suur valge peni. Mia või tedä näidäte,“ kirjut ta.

Ja nüid vastas müttäs juba viie minuti peräst.

„Suur ja valge?“ kirjut ta. „Sedä tahas mia küll nätä! Valge om miu lemmikvärv, aga maa all ei näe sedä ilmangi. Kas mia või oma sõbra ja sugulise kah üten võtta?“

„Iki võit!“ vastas Annabel ja sis na lepsive kokku, mis kell müttä peni vaateme tuleve.

Ku õige aig kätte jõud, pani Annabel peni maja repi pääle istma ja lubas talle orstikest anda, ku peni paigal istup ja mineme ei joose. Ja sis tullive müttä maa alt vällä.

Neid olli väige pallu, üle saa. Na ronisive vällä oma mullaunikide siist ja kogunive repi ette suurt valget peni vaateme.

„Om iki ilus küll!“ üteli üts

müttäs imestusege ja tõise müttä noogutive pääd.

Müttä muudku vaadessive peni ja Annabel vaades müttit ja peni vaades jälle Annabeli ja olli rõõmus, et varsti saap ta orstikest. Penile miildisive orstikse kangeste, nii ollive nõnda mõnustaste roosa, a roosa olli jälle peni lemmikvärv.

Mulgi kiil: Ilves Kristi

Ilves Kristi

TÄDI LEIDA LEVVÄP TÜÜD

Üten suure aiage majan elli tädi Leida, kes oli väige tüükas. Tühün tädi Leida enämb es käi – ta oli pensjunäär. Egä tal ei oles selle jaos aiga jakkunugi. Ommuku virbusi ta varavalgen üles, karas sängüst vällä, jõi kohvi ärä ja akas tüüle.

Suvel olli tädi Leidal aian tegemist kuhjage. Piindre tahtsive kitsu, muru niita, lilli väete, kurgi valade. Kige suurembe vainlase ollive võililli, kellege ta pidäs vihast võitlust ja olli ses tarbes omale aiapoodist esiki kalli riistapuu soeten, mes pidi

aviteme egä viimätse ku juuriku maa siist vällä kakku. Esieränis irmus lugu olli sis, ku mõni võilillilaits olli saanu nii suures sirgude, et oma ilusa kõllatse äitsne valla ai. Sedä näten pidi tädi Leida mineme mõnikörd omale esiki tuppa säämerahustuses suhkruvett tegeme. A kohe pääle sedä läits ta aida tagasi ja tei võilillile otsa pääle.

Sügüse tulli Leidal kik marja, ubine ja muu aiavilla kokku korjate ja purki pista. Kiitmine ja purgitemine es lõpe enne, ku egä viimne ku porknepojake ja marjateräke ollive talves tallele pantu, keller ja sahver purke pilgeni täis.

Esieränis pallu tüüd olli tädi Leidal sis, ku puu akassive oma lehti valla laskma. Egä ommuku rabas ta maja seinä veerest riha ja akas lehti kokku riibma, a varsti ollive jälle uvve lehe muru pääl mahan.

Talve võtt tädi Leida ette tubatse tüü. Tal olli kõvaste mõskmist ja koristemist, kuigi majan es elä kedägi pääle Leida ja ta mihe, onu Einu, kes es tii määnestki segädust egä tolmu, enämbiste ist temä oma tugitoolin

ja vaades televiisurit.

Talvitses vainlases olli tädi Leidal lumi. Nii ku sii sadame akas, ai Leida paksu talvejopi selgä ja võtt lumelapju kätte. Ta visas tii maja mant aiaväräti manu sissi ja vaades, et lumevalli mõlembel puul tiid iki täpselt ütekõrgutse oles. Viil tei ta tiiraa kuuri, linnukside söögi-maja ja kasvu-uune manu. Ah et mesperäst kasvumaja manu? No mine sa tää, väte jääp lumi siikõrd keväde nõnda kavvas maha, et tomatitaimi istutemise aig tulep enne pääle. Küll oles sis irmus tomatilatsi läbi lume sumaden kasvumajja viia. Egäs juhuse tei Leida iki aigsaste kik kõrda.

Keväde akas Leida kohe, ku lumevaip olli muru sissi sulanu, aian rehitseme. "Küll om siia iki pallu rämpsü ja sodi talvege tekkunu," kaevas Leida kigile, kes kullete jõusive. Ta korjas ärä egä viimätse ku kujunu puulehe ja maha sadanu ossarao.

Üits ommuku ast Leida jälle rutuge aida, rabas riha kätte ja ... avast, et kik om riisutu, üttegi lehekest egä raokest ei ole mahan. Sis tõi Leida kuuri alt ossa-

kääri. A kik puu ja puhma olli-ve joba iluste ärä lõigat. Vikati, lapju egä murumassinage es ole kah midägi tetä.

Tusatselt läits Leida tuppa tagasi ja kallas omale tõise tassi kohvi. A sii es meki nõnda äste ku edimene. Varsti olli ta jälle vällän, a tõeste olli kik tettu. "Tule istu siia miu kõrva ja puhka raasike," kuts onu Einu.

A Leida es taha istu, temä taht tüüd tetä.

Nõnda läits sii õnnetu päev närviliselt tua ja usseaia vahet sõelun.

Tõine ommuku ast Leida joba pelgämisi vällä. Ja jälle es ole midägi riisu, kajude egä lõigate. A kige tagumisen aia nukkan arakmarjapuhma taga näi ta mitut suurt musta mullaunikut. "Kuramuse mütäs, nüid om miu ilusa muru ärä riknu," pahand Leida, omal naaratus suunukan. Ta tõi pakilt riha ja akas müttä aet unikit laiiali aame, kuni maa sai uvveste sileves.

A aida tullu mütäs olli kah väige tüükas, just nagu kik temä suguvellegi. Järgmises ommukus olli aianukk jälle uhkit unikit täis. Tädi Leidal es ole vaja

enämb nõutu näoge usseaian käiä, ta võtt kohe riha ja akas tüüle.

Kokku ollive trehvänu üits väige tüükas inime ja ilmatu usin loomake. Ja ku üits neist ei ole vahepääl ärä väsunü, sis jakkup neil tüüd täembese päeväni.

Püttsepä Juhani

MUSTLISE LATSEKE

Tõrva linna ligi, mitte kaugel Ohne jõe mant seis kõrge ärkle ja kate korstnege mulgi äärbän.

Sellest sadakund sammu suu poole pikut pisemp üte korstne ja ilma ärklede rentnike maja, mille usse iin mängsive rentnike latse, vanemp veli Endel ja nooremp sõsar Linda.

Kardulekarva juustege Endel olli nelläkäpäkil murukumelist, tiilehtist ja anijalgust muruvaiba pääl, sitiksiniste silmege Linda istse katsiratsi velle sellän, oidse tolle ammeraest kinne ja käsut: „Nöö!“

Tuupääle obene Endel astsegi paar sammukest.

„Nöö-nöö!“ ai Linda oma obest kipempele käigule, a velleke es võta vedu.

Nuur suvi kudas sirelipuhman vastsit äitsmit oma ümmer.

„Ptruu! Ptruu!“ piat maja man oma kenuskaala äkitsi vällä ilmunu mustline ja karas uuge vankre päält maha. Ele ame olli tal sellän, must laia veerege kaabu pähän, piits kähen, vaades ringi ja küsse latsilt: „Kas mamma om kodun?“

Vedruvankre pääl külit patju sehen nuur mustlisenae, kirju rätt pähän.

Mamma ek vanaemä olli kodun küll, Endle täädä õorse ta köögin puuluskage savikausin võid tetä.

Endel läitski sis mammat kutsme ja Linda läits üten, sest ta raasike pelläs tuud mustlisemiist.

Kui latse näppe põlle sissi pühkvä vanaemä saban õvve tagasi jõudseve, olli mustlisenae kah joba vankrest vällä tullu. Sülen vigisi tal üits pambuke, paist, et tillike laits.

„Tere, kulla pernaene, mul sündüsi prilla latseke, aga ta om viil möskmede,“ kõnel mustlisenae. „Kas saas siin möske?“

Vanaemä kaie lippe-lappe sissi mähitu last. Endel ja Linda kah uurseve vastsündünü, tolle näoke paistse siilpalge muudu, rimpsun ja punetev.

„Äste,“ kuts vanaemä mustlise tarre, mustlisemiis jäi

õvve pääle piipu tossuteme.

Olli ju äste täädä, et mustlise laagerdive taluperemihe luage temä einämaa servän Õhne jõe veeren. Valga puult Lätimaalt na egä keväde sinna tullive – Elme laata uutma. Jöö veeren einämaal ollive nende obese kablän, säälsaman seisive vankre ja telgi, sääl kiitsive mustlise lõkke pääl süvvä ja vahel mängseve pilli kah.

Rentnikemaja köögin liidi pääl suuren paan olli iki puhast ja lämmit vett. Vanaemä kallas vett suurde tuubrese, mille ta olli pannu ahju ette, sääl olli paras lämmi.

Sis pruvse Mamma küünäsrukige, kas vesi om paras, ja saat Endle ja Linda kaugempele: „Teie ei pia siin man pasma!“

Latse piilseve sis ahju takast edesi, mis sünnüp.

Mustlisenäene mähkse oma latsekse närtse siist vällä ja kik saive sis teedä, et sii olli tüdrik.

Vanaemä võtse nüid ohja ende kätte, ta oidse kura käege latsekest kindlelt sellä tagast ja ää käege mösk. Kigepäält pää ja nägu, sis kött ja viimäte kastse tillikse varba kah liges.

Latseksele möskmine vist miildüs, sest vigin jäi vakka.

„Nüid om vast äste küll,“ üteli vanaemä ja mustlisenäene nakas titat tagasi lippe-lappe sissi pakma.

„Ooda vähä,“ üteli vanaemä. Ta raamse kummutisuhvlest vällä valge ammekse ja avit selle tilliksele mustlissetüdrikule selgä.

„Kui ilus!“ imest mustlisenäene, tõmmas sis käege üle näo ja vajos pengi pääle istma. Kõrrage olli ta nägu pisärin. Ohas sis mustlisenäene süälest, ai ennest püsti ja toimet latseksege edesi.

Õvven äräminekil koput mustlisenäeni oma piibu vastu saapakontsa tühjäs ja kumard tänäden: „Jumal iki oidku teid!“

„Misperäst sii tädi ikma nakas?“ küsse väike Linda vanaemält, kui mustlise ärä sõidive.

„Tuuperäst, et rasse om sii mustlise elu,“ selet vanaemä.

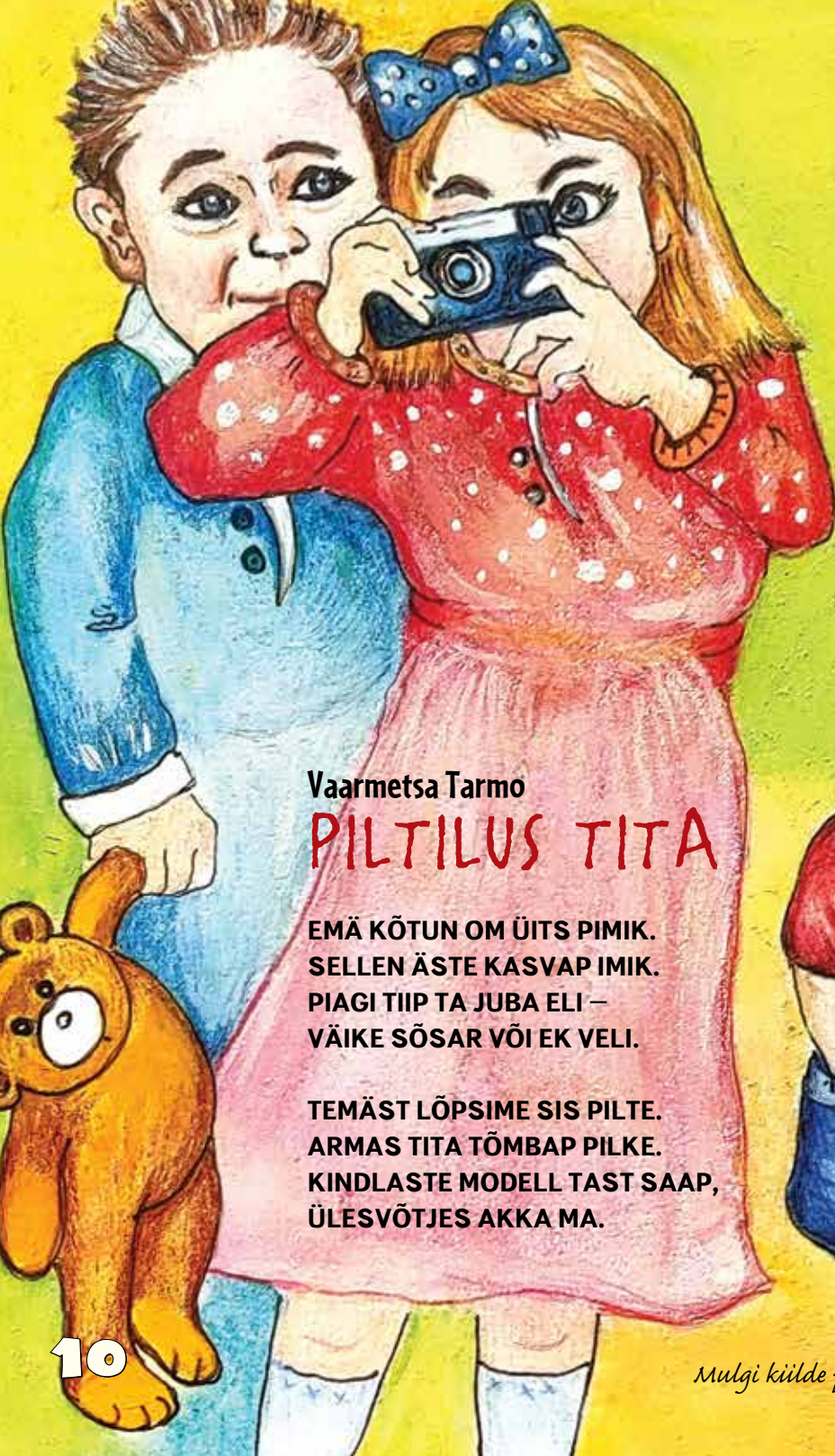

„Nagu linnuksel ossa pääl, ei na tää, mis omne tuup, kust süvvä või abi saap!“

„Misperäst na äärbäni manu peremihe juure es lää, mesperäst na siia tullive?“ peris Endel.

„Siia olli neil lihtsamp sissi astu,“ naar vanaemä. „Mede tare lävi om madal, ei ole vaja viit repiastet üles astu nagu äärbäni manu, saap kergempini jutule.“

Vaarmetsa Tarmo
LASTERIKKUS

KU OM PEREN LATSI ROHKEMB,
SIS KA RÕOME, MURESIT,
MUIGELSUID JA NAARULOHKE,
VILESIT JA TULESIT.

SEKUNDITKI ME EI MALDA
EALEN TUNDA IGÄVUST.
TANTS JA TRALL KU LÄHÄP VALLA,
KÄIP SII, KUNI MAA OM MUST.

TUULDE EI KAO LASTERIKKUS.
IKI JÄREST KASVAP TA.
EGÄ LAITS JU VISKAP PIKKUST.
KIGIST ÜITSKÕRD ASJA SAAP.

Vaarmetsa Tarmo
PILTIUS TITA

EMÄ KÕTUN OM ÜITS PIMIK.
SELLEN ÄSTE KASVAP IMIK.
PIAGI TIIP TA JUBA ELI –
VÄIKE SÕSAR VÕI EK VELI.

TEMÄST LÕPSIME SIS PILTE.
ARMAS TITA TÕMBAP PILKE.
KINDLASTE MODELL TAST SAAP,
ÜLESVÕTJES AKKA MA.

Vaarmetsa Tarmo
LATSESUU

LATSESUU EI VÕLETE.
ÜTLEP OTSE KIKKE.
KISAGE TA KÕNELEP,
ET OM MÄHKME LIKE.

LASTEAIAN KASVAVE
MIKU JA KA MANNI.
OM'S NEID VAJA KASTA KAH?
KUI, SIS ÖHTU VANNIN.

ILUS AIG OM LATSEPÕLV.
LÄÄP MÜÜDÄ LINNUSIIVUL.
KEKSIP KONTS JA PÕNTSUP PÕLV –
SAAP RÕÖMU EGÄST VIIVUST.

Joonistenu Pöder Meribel,
Tarvastu gümnaasiumi 3. b lass

SÄÄL KUS ...

Sääl, kus alla olliv ange,
om nüid lilli, kenä, valge.
Sääl, kus seise lumemiis,
sääl nüid oja vulises.

Sääl, kus olli suusamägi,
sääl nüid orav närip käbi.
Sääl, kus enne uisutedi,
sääl üits parts nüid sulistepki.

Sääl, kus olli tuisuväli,
sääl nüid kajap laste nali.
Sääl, kus enne vaiki salu,
sääl nüid rōkkap linnulaul.

Lombi Laura,
Valga Põhikooli 4. b lass

Joonistenu Okas Harti,
Paistu kuul

Joonistenu Pöder
Annabel, Paistu kuul

Joonistenu Hartokainen Loreen,
Tõrva gümnaasium

Joonistenu Mardla Kenneth, Paistu kuul

Draakonipildi om saadet Täheксе joonistusvõisteluse pääle.

Joonistenu Kivit Triin,
Tõrva gümnaasium

ÕDAK VÕRTSJÄRVE PÄÄL

VÕRTSJÄRV JA TONDISAAR

Võrtsjärv om Eesti kige suuremb viikogu, mis laiutep Villändi- ja Tartumaa piiri pääl. Järve pääle mahus katessetõist Villändi või seidse Tartu linna.

Peipsi järv om küll pallu suuremb, a puul sellest om Venemaa jagu. Üteldes, et Võrtsjärv om Peipsi emä, sest säält tuleve kala Võrtsjärve kudeme ja siin sündünü kalalatse lääve varssi jälle Peipsi vette tagasi.

Kalameeste röömu

Võrtsjärve veeren ja pääl om juhtunu egätsugu esierälisi ja põnevit juhtumisi, vii all kah. Ümäriguld sada aastet tagasi

sattusi näütüses üte kalamihe võrku peris mammutikihv, mis olli säääl muda sehen ollu pia 30 000 aastet. Ammu aiga tagasi olli üte kalamihe võrgu sehen miitre pikune avi ek purik, kelle sellä sehen ollive kuvve sendimiitre pikutse kulliküüdse, mille ümmer olli rõngas ja rõnga pääl aastet nummer 1926.

Kalameeste, kalade ja nende püündmisege omgi kige enämb kiksugu uvi- tevet juhtunu. Ammutsel aal pandseve kalamihe ende õnge otsa ravvast tettü kala kujukse ek landi. Sis tõise ruuvseve vasest tettü landige ja kik kala akassive vaske tahtma. A üits kalamiis teie landi puhtast kullast ja temä sai kige rohkemb kalu kah, nõndakavva ku üits suur purik selle landi oma kõttu napsas. Rohkemb kulda es julgenu kennigi õnge otsa panna.

Vahepääl viskave kalamihe kalade meelitemises süüki vette, kas sis levälödi või midägi muud. Vanal aal visas üits talumiis lutse ligimeelitemises terve kuulnu obese järve. Libevele lutsule olli obene mokka müüdä ja sii talumiis es jõvva kikke kala vällä tömmate — nõnda pallu olli sedä.

Põnev Tondisaar

A mis om üits järv ilma salaperätse saarete? Võrtsjärve pääl om neid mitmit, aga kige suuremb ja kuulsamb om Tondisaar. Siit om inimese iki varju otsnu, ku tahave

VÕRTSJÄRVE PÄÄL SAAP SÕITA KALEPURJEPAADIGE. KALE OM SUUR VÕRKKOTT, MIDA VEETES PURJEPAADIGE ALLATUULT.

ütsinde olla või pallalt päevite. Siin om esiki pasunekoorige suuri pidusit peetu ja tantsu lüüdu.

Egäpäevätselt ei elä saarekse pääl üttegi inimest, perisperemihe om siin linnu. Tondisaare pääl pesitseve kormorani, jõgitiiru, mitut sorti kajaka, vardi. Saare man om nättu viil tõisigi viilinde. Pesitsemise aal ei ole lubat inimestel Tondisaare pääle linde pereelu segäme minna. Kokku om linnutäädlaste Võrtsjärve pääl ja ümmer üles tähenden üle 200 eri linnuliigi. Egä keväde om põllumihe kimbun ilmatu suurde aniparvege, kes Võrtsjärve vee ren nurme pääl ennest nuumave ja villä-orassele liiga tükive tegeme.

Nime lugu

Kunkottalt om Tondisaar sihandse nime saanu? Kõneldes, et vanaste ollu järve õhtukalda pääl Tarvastun egän talun kodualdja, kes ellive ahikotusten. Sis aga tullive kirikupapi ja aive nevä säält mine-me Võrtsjärve tühjä saare pääle. Sellest aast saanugi ta nimes Tondisaar.

Sellest kõneldes tõisi lugusit kah. Üitskõrd olevet üits munk tahten tetä saare pääle kirigu. A kik, mis päevä aal ehitet, lammut kennigi üüse ärä. Sis pantu püünisse üles ja saadugi pahategije kätte – ollive tondi ollu. Ku munk küsse tonte käest, et mikeperäst na lõhve, vastanu nii ilmsüüte nägudege: „A me

SUVINE TONDISAAR

ehiteme ju, me ehiteme lammutemisege.”

Selle jutu mõtel vällä Võrtsjärve veeren sündünü ja kasunu kuulus Eesti kirjamiis Baturini Nikolai, ku ta viil poisike oli. Talle miildüs üldse tetä lugusit ende käe perrä ümmer ja panda asjele tõisi nimesit. Ta kaie näütüses Võrtsjärve kaardi päält ja üteli: „Mis Võrtsjärv? Sii om ju kuju poolest ku pisar. Nüidsest olgu sa Pesarjärv.”

Kõrvuten mõne mäe või järve omage, om inimese elu ku piisk ookeanin. Mida kikke ja mihandsit aigu om nännu mede Võrtsjärv. Ääd tervist vanaksele!

Gastoni Kalle

KU KORMORANE OM ÜLEARU PALLU, TEEVE NA LUUDUSELE LIIGA.

Pildi tennu Ader Arne

PUNAIRVE OM TARGA JA VISA LOOMA.

PUNAIRV – SÖRALINE, KES KANDRUUNI JA VÖTT VANNI

Pääle kigile täädä pōdra ja mõtsakitsi eläp Eesti mõtsun viil üits uhke sõrguge tegelane – punairv, kes om suuruse poolest nende kate vahepäälne.

Nigu koduveistel ja pōtrulgi, kutsutes esäst irve pullis, emäst leh-mäs ja nende järentulejet vaskas. Mede irvelehmä kaaluve alla saa kilu, a pulli esiki kaitssada ja rohkemb. Irvelehmä om nudi, irve-pulli sarvige. Sarve om neil näitämises ja ende kaitsmises. Egä aaste aetes sarve maha ja kasvatedes mõne kuuge uvve. Kõr-raliku sarve kaaluve 5-10 kg, mõlembel sarvetüvikul om

ettepoole 2-3 aru ja tipun araline ruun. Säändest ilu kanda jaksave palland tugeve kere ja jämme kaalage pulli. Ku pulli joosuaal võidelden ütstõse külgi sarvipiti ulluste kinne aagive, sis võeve mõlembe otsa saade.

Irve om ää isuge

Irve om visa ja vastupidäve looma, kes söögige pallu ei pirtsute. Päämise om rohttaeme, puhma, puulehe, -võrse ja -kuur, põlluvillä. Ku kunnigile tekküp pallu pōtru, kitsi ja irvi ja süüki jääp vähäs, sis kigepäält jääve nälgä kitsi, kes valive nõnaedist kige rohkemb. Sis lääve mujale pōdra ja alla viimäte om ädän irve.

Põllumihe om vahel kimbun irvepullege, kes oma sarvige nurme pääle jäet einä- ja silurulle kile siist valla lõhuve ja sööve. Pääle selle mõestave na oma sõrguge osaveste mulla siist kardulid vällä kaapi.

Mede maile om irve edimelt sisse tuudu 19. aastesaal, sis pidäsive neid irveaidun mõisasaksa. Irveaidu om esiki nüidse aal, näituses Raplamaal Toosikannun ja Valgamaal Jaaniksel. Lõune-Eestide tuleve irve esi Põhja-Lätist. Kige rohkemb om irvi Saare- ja liumaal. Nättu ja kütitu om neid igän maakonnann. Mulgi-maa ende mõnesaage om üts Mandre-Eesti irverikkambid kante. Luudusen om irve untele ja ilvestele väärt saaklooma.

Irv om tark luum

Inimene irvege nallalt kokku ei juhtu, sest irv om tark luum, kes ennest päevä aal varju oid. Na näeve esiki pimmen väige äste, a kuulmine ja aistmine om kah ergu.

Irve om karjalooma. Karjajuht om emästel mõni vanemb lehm, a esästel nuur tugev pull. Nii karja seguneve pallant sügüse joosuaal.

Irve püherdeve ää meelege mudan, liivan vai viin. Sedäsi saave na valla satikidest ja jahuteve ennest. Irvlastest om punairve kige viilembelisembe.

KRIBUKEEKSI RABARBERI JA KAMAJA

12 tükki

Vaja om:

125 g võid
2 dl suhkurd
1 tl vaniljesukurd
2 muna
1,5 dl kohvikuurd
3 dl püüglejahu
1,5 dl kamajahu
2 tl küsätamise pulberd
100 g rabarberitükisid

Tii sedäviisi:

- * Kaalu ja mõõda kik nii asja vällä.
 - * Segä üte kausi sihen kokku püüglejahu, kamajahu ja küsätamise pulber.
 - * Lase või sulas, pane manu suhkur ja vaniljesukkur ja segä läbi.
 - * Pane üte kaupa manu muna ja lüü vattu.
 - * Kalda kohvikuur kah sissi ja segä läbi.
 - * Segä manu jahude ja rabarberitükikse.
 - * Jaga tainas kribukeeksi vorme sissi, saat 12 tükki.
 - * Küsäte 185 raadige ümäriguld 25 minutit.
- Ääd isu!

*Pildi ja õpetuse tei Tamme Evelyn/
Mulgimaa Kogukonnaköök*

SÜÄMEPAEL

SÜÄMEPAEL OM TORE
KINGITUS EMÄLE VÕI
ÄÄLE SÕBRALE.

Mes võis olla toredamb meeleää emäle, ku pael, mille sissi om süäme punutu? Paela võip ümmer käe sidude, võtmeoidjes tetä või sellege kingitusepakki ehti.

Vaja om:

Kuus ütepikust lõngajuppi või rõõvariba, näituses neli musta ja kaits punast. Ku tarvitet peenikest lõnga, võta egät lõnga topelt. Mida jämmemb materjal, sedä laiembe paela saat. Lõnga võta ümäriguld kaits kõrda nõndapallu, ku pikkä paela tahat saia (ku tahat 10 cm pikust paela, võta 20 cm lõnga).

Tii sedäviisi:

Seo lõnga üttest otsast kokku ja kinnite millegi külgi, sis om paremb punude. Kinnituses passip näituses tooli- või lavvajalg, seinä sissi lüüdu nagel, konks vms. Kui tahat võtmeoidjet tetä, sis võta kuvve paela asemel kolm ja käänä pooles ümmer võtmerõnga – sis jääp punumises iki kuus paela.

KU AKKAT PUNUME, SEO ÜITS OTS MILLEGI KÜLGI.

1.

Ürjätuses sääjä kaits punast lõnga keskele ja jätä musta mõlebele poole viirde. Tõsta kaits punast lõnga risti. Kae pilti!

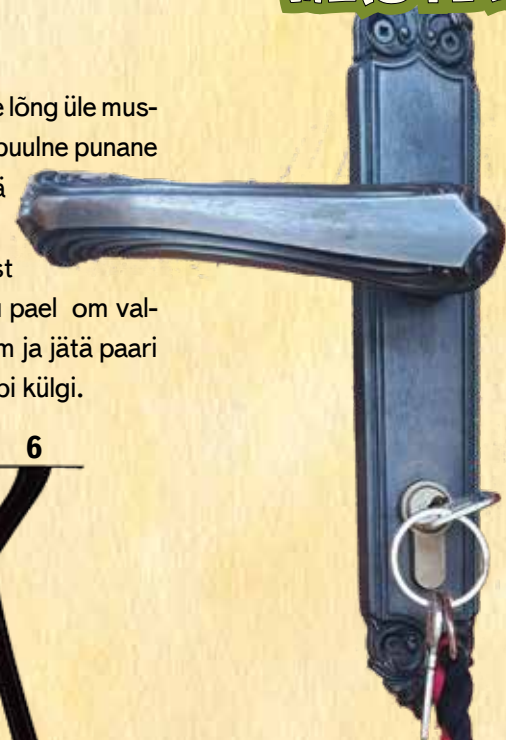
2.

Akka punume ää käe puult. Tõsta ää käe välimine must lõng tõise musta käe pulne must lõng tõsta just nõndasamate ää käe poole. Kaitse punast lõnga piave jäämä risti muste vahele. Kae pilti!

3.

Tõsta ää käe pulne punane lõng üle musta lõnga kura poole ja kurapuulne punane lõng just nõndasamate ää käe poole. Kae pilti! Punu edesi, põimi musta ja punast lõnga kõrdamüüdä, seni ku pael om valmis. Lõpetuses tii otsa sõlm ja jätä paari sentimiitre pikutse lõngajupi külgi.

VÕTMEOIDJE

PAEL PASSIP KÄE ÜMMER VÕI VÕTMEOIDJES.

VALMIS KÄEPAEL

Pildi tennu Tulbi Merike ja Ilves Kristi

NALLA KUULMEISTRIDEST

Tüüõpetuse õpeteje pa-handep poistega: „Nõnda, kes lõhk papitüki ära? Ma küsi viil üits kõrd, kes lõhk papitüki ära?“

„Äkki te mõtlede aknelaasi ...?“

„Ei, aknelaasi te lõhkside eila. Mia panni selle asemele papitüki. Ütelge, kes lõhk papitüki ära?“

Matemaatikaõpeteje kaibap: „Mia mudku kõrrute ja kõrrute, a koolilitse summagi ei jaga!“

Võimlemiseõpetejele olli neli poiga: edimene, tõine, edimene, tõine.

Maatääduse õpeteje lääp tohtre manu. „Mis teile valu tiip?“

„Jalg.“

„Kust ta sis valutep?“

„Konsast kirde puul...“

Esä: „Juku, võimlemiseõpeteje üteli, et siul kõrd lümpäp. Kas sia olet midägi selle vastu ette võtten?“

Juku: „Jah, esä — nüid lümpäp kuulmeister!“

Tere, vana õpeteje! Kas „T“ mia ole teil viil meelen? Mia ole Juku, ma käisi tede lassin kaitskümmed aastet tagasi!“

„Mesperäst ma ei mälete, iki mälete, a ära küll ei oles tunden! Ütle, kudas sia, Juku, miu üle nõnda pika aa ärä tundset?“

„Iki palitu perrä, kuulmeister!“

Juku käest küstäs, kelles ta J taht saia. Juku üteli, et lövis.

„Mesperäst lövis?“

„Et kik miu pelgäs!“

„Esiki kuulmeister?“

„Ei, mede kuulmeister ei pelgä midägi!“

Esä uurip Juku käest: „Ku pallu latsi tede lassin om?“

Juku: „Üten kuulmeisterega om kaitskümmed viis!“

„Sii tähendep, et ilma kuulmeisterega om lassin kaitskümmed neli last?“

„Küll sa, esä, olet rumal — kes sis ilma kuulmeisterega lassin istup?“

L uodusõpetuse tunnin: „Kuulmeister, kas sii om õige, mes esä üteli, et me oleme ahvest arenu?“

„Ärä segä tunni, Juku — siu pere sugupuu meid prilla ei uvite!“

Kuulmeister: „Juku, tule tahvle manu ja näütä, kes avast Ameerika!“

Juku tulep ja näütäp.

Kuulmeister käänap nüid lassi poole: „Ja kes avast Ameerika?“

Õpilase koorin: „Juku!“

Egä loll tääp, et üits kõrda üits om üits.

Juku ei tää, sest Juku ei ole loll.

Pallalt väige vapra inimese akkave kuulmeisteres. Mõtelge ommeti — peräst tulep pensjunini koolin kävvä!

Joonistenu Sildre Elina

Milleperäst...

Selleperäst, et...

...pitsites kikas silmä kinni, ku ta laul?

...kurg üte jala pääl seis?

...penide talve üü aal rohkemb auguve ku päevä aal?

...inimesel käe om?

...musta kana targembe om ku valge?

...kõrben nõnda pallu liiva om?

...kaalkirjakul nõnda pikk kaal om?

...merevesi soolane om?

...Tallinn lombak om?

...jahimiis üte silmä kinni pitsites, ku ta jänest lask?

...mudu oles sääl maru limbe.

...ku ta mõlembe kinni pitsites, sis ei näes ju laske.

...ku ta mõlembe jala kõrrage üles tõstas, sis ta sadas maha.

...kala alvas ei lääs.

...ame sellän ümmertiiru käimä ei akkas.

...ta mõist laulu pääst.

...talve om üü pikembe ku päevä.

...tal om üits jalg Lühike ja tõine Pikk.

...mudu jääs ju pää ja kere vahele tükk tühjä maad.

...musta kana mõistave valgit mune munede, a valge kana muste ei mõista.

Sildi om segi lännu. Säjä õige silt egä piindre otsa pääle!

Siin om seidse nime, millege maarahvas maikuud om kutsun. Katessas om võle ja tähendep ütte tõist kuud. Otsi vällä!

